

УДК 327(98)

Гольцов А. Г.

д-р політ. наук,

кафедра філософії та міжнародної комунікації

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

к. 125, вул. Героїв оборони, 15, м. Київ, 03041, Україна

E-mail: andrgengolts1@nubip.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7696-3223>

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2024.38.19>

ГЕОПОЛІТИЧНА КОНФРОНТАЦІЯ В АРКТИЦІ

Статтю присвячено дослідженню сучасного геополітичного порядку в Арктиці, взаємовідносин між арктичними державами, процесів геополітичної конфронтації у регіоні. Нині посилюється роль природно-ресурсного потенціалу Арктичного регіону у світовій економіці. За умов потепління клімату зростає значення транспортних комунікацій у Північному Льодовитому океані. На початку XXI ст. циркумпольярні держави стали висувати претензії щодо розширення меж підконтрольних їм континентальних шельфів. Між арктичними державами відбувається змагання за контроль над стратегічними природними ресурсами та перспективними транспортними шляхами. Регіональні інститути міжнародного співробітництва, зокрема Арктична рада, не мають достатньо ефективних засобів для захисту регіональної безпеки та забезпечення дієвого регіонального режиму, вирішення актуальних проблем. Геостратегія Росії в Арктиці націлена на розширення свого геополітичного простору, нарощування військового потенціалу, господарське освоєння арктичних територій, забезпечення одноосібної експлуатації Північного морського шляху. Китай заінтересований у реалізації проекту «Полярний шовковий шлях», прагне до посилення своєї ролі в економічному освоєнні Арктики. Відносини між РФ та рештою арктичних держав різко загострилися внаслідок російської агресії проти України в 2022 р. Держави НАТО нарощують свої військові потенціали в Арктичному регіоні, спільно реалізують геостратегію «стримування» РФ. Геостратегічні позиції НАТО в регіоні значно зміцнилися в результаті вступу до Альянсу Фінляндії та Швеції. Західні держави здатні до активізації регіонального співробітництва в політичній, економічній, правовій та інших сферах. Геополітичне протистояння та мілітаризація Арктики призвели до деструкції регіонального режиму. Сучасний геополітичний порядок в Арктиці найбільш адекватно відображається конфронтаційною моделлю.

Ключові слова: Арктика, геополітичний порядок, мілітаризація, геостратегія «стримування», конфронтаційна модель.

Постановка проблеми. У сучасному світі спостерігається тенденція до загострення суперництва між провідними державами, які прагнуть до максимального досягнення своїх геополітичних та гео економічних інтересів на різних рівнях геопросторової організації людського суспільства. Посилюється конкуренція між могутніми акторами за перерозподіл сфер впливу в окремих регіонах світу, за контроль над стратегічними ресурсами та транспортними комунікаціями. Арктичний регіон нині набуває дедалі більшого значення у світовій політиці та економіці. Поточна геополітична ситуація в регіоні визначається протистоянням між НАТО та Росією. Повномасштабне воєнне вторгнення РФ до України, яке

розпочалося 24 лютого 2022 р. і триває нині, спричинило різке посилення геополітичної конфронтації в Арктиці й розширення НАТО в результаті вступу Фінляндії та Швеції. Спостерігається геополітична конкуренція арктичних країн за розширення меж своїх континентальних шельфів. Водночас низка позарегіональних держав світу виявляє свої прагнення долучитися до економічного освоєння Арктики.

Проблеми діагностування сучасного геополітичного порядку в Арктиці та прогнозування тенденцій його розвитку викликають дискусії серед політичних еліт та в науковому середовищі. Отже, дослідження геополітичного порядку в Арктиці є важливим завданням у науково-теоретичному і прикладному вимірах.

Мета дослідження – виявити особливості сучасного геополітичного порядку в Арктиці, проаналізувати геополітичні процеси в регіоні, запропонувати адекватну геополітичну модель.

Результати. Загалом геополітичний порядок доцільно визначити як співвідношення сил, розподіл сфер впливу та характер взаємодії геополітичних акторів у певному геопросторі (Goltsov, 2018, р. 77). Геополітичний порядок є, по суті, відображенням функціональної структури світової чи регіональної геопросторової політичної системи. Провідними геополітичними акторами, що визначають геополітичний порядок у певному регіоні світу, були і залишаються могутні держави. Водночас в окремих регіонах здатні відігравати значну роль інші суверенні держави, міжнародні організації, транснаціональні корпорації та інші недержавні актори. На становлення та розвиток геополітичного порядку впливає просторовий розподіл як політичних, так і економічних, соціальних, ідеологічних, культурних та інших чинників.

Під час дослідження геополітичного порядку в Арктиці доцільно застосовувати найбільш адекватну геополітичну модель. Моделювання реальних або потенціальних геопросторових об'єктів чи процесів призначене для сприйняття політичними елітами та суспільством, ухвалення органами влади стратегічних рішень і вироблення стратегічних та тактичних рекомендацій щодо політики певного актора (держави) у геопросторі (Goltsov, 2018, р. 42). Геополітичне моделювання об'єктів, явищ та процесів є корисним для розроблення конкретних політичних проектів, які втілюються в практичній політичній діяльності акторів, передусім суверенних держав.

У зв'язку з особливостями Арктичного регіону доволі затребуваними щодо нього в період кінця XX – початку XXI ст. були моделі глобального управління. Концепція режимного комплексу передбачає розроблення доцільної системи управління певним регіоном. Режимний комплекс є набором декількох режимів (чи елементів) певного регіону, які пов'язані між собою в неієрархічний спосіб і здійснюють взаємний вплив (Young, 2012, р. 394).

В арктичних студіях часто використовується конструктивістський підхід, згідно з яким проводяться дослідження політичної ідентичності державних та недержавних акторів, політичних наративів, які застосовують різні актори для формування та презентації певної картини світу й обґрунтування своєї геополітики. Геополітичні моделі щодо того чи іншого регіону світу можуть суттєво диференціюватися, оскільки постають відображенням певних теоретичних концепцій та суб'єктивних уявлень різних політичних еліт, наукових шкіл та окремих дослідників.

За сучасних умов посилюється конкуренція циркумполярних держав за контроль над континентальним шельфом та акваторіями Північного Льодовитого океану. Водночас численні неарктичні країни вважають, що центральна частина Арктичного басейну є «спільною спадщиною людства», тому її освоєння має бути взаємовигідним для всіх заінтересованих країн світу і відбуватися на основі норм міжнародного права, передусім Конвенції ООН із морського права, яка була підписана в 1982 р.

Після закінчення холодної війни активізувалася тенденція до формування в Арктиці регіональної зони співробітництва. У зв'язку з унікальним значенням Арктики для всього світу постало питання про доцільність глобального управління регіоном. Гіпотетично режим управління Арктикою міг би стати унікальним, заснованим на взаємовигідній співпраці всіх заінтересованих акторів згідно з нормами міжнародного права.

У XXI ст. виразно проявилися прагнення арктичних держав поширити свою юрисдикцію на якомога більші території континентального шельфу Північного Льодовитого океану. Для цього вони подавали свої обґрунтовані заявки до Комісії з питань меж континентального шельфу. Вельми вагомими мотивами для означеної конкуренції постали прагнення циркумполярних держав отримати міжнародно-правові підстави для контролю над розвіданими та потенційними родовищами нафти та природного газу в Арктиці (Yashna, 2015, р. 64). Через потепління клімату покращилися умови для трансарктичної навігації й актуалізувалися питання щодо контролю над транспортними комунікаціями в басейні Північного Льодовитого океану. Неабияке економічне значення має також промисел біологічних ресурсів. Циркумполярні держави обґрунтовують свої територіальні претензії в Арктиці, посиляючись на окремі положення Конвенції ООН із морського права.

РФ прагне до розширення зовнішніх меж підконтрольного їй континентального шельфу в Арктиці. Претензії Росії поширюються на майже 1,2 млн км² континентального шельфу Північного Льодовитого океану. Російські прагнення здобути легітимний контроль над центральною частиною Арктичного басейну разом із Північним полюсом вступають у протиріччя з претензіями таких циркумполярних держав, як Канада і Данія (Zamikula, 2016). Висловлюються припущення, що саме зазіхання РФ на розширення підконтрольних територій в Арктиці спонукали решту циркумполярних держав до гострої конкуренції щодо ділянок континентального шельфу.

Циркумполярна держава США не ратифікувала Конвенцію ООН із морського права, але намагається використовувати окремі вигідні для себе її положення задля забезпечення власних геополітичних та гео економічних інтересів, особливо в Арктичному басейні. Зокрема, США заінтересовані у вільному переміщенні морських та повітряних суден такими трансарктичними маршрутами, як ПМШ та Північно-Західний прохід. У грудні 2023 р. США заявили про розширення підконтрольного їй континентального шельфу в Північному Льодовитому океані, Беринговому морі та Мексиканській затоці на приблизно 1 млн км². В Арктиці американські претензії на континентальний шельф стосуються приблизно 520,4 тис км² і перетинаються із зонами претензій інших держав, зокрема сусідньої Канади.

Для Канади одним зі стратегічних пріоритетів є забезпечення свого суверенного контролю над Північно-Західним проходом. Канада долучилася до конку-

ренції з Росією та Данією за центральний район Арктики, подавши заявку щодо розширення зони континентального шельфу на 1,2 млн км², що має забезпечити їй контроль над Північним полюсом. Данія (офіційно спільно з Гренландією) висуває претензії щодо розширення континентального шельфу на приблизно 900 тис км² із установленням свого контролю над Північним полюсом. Норвегія також висувала претензії на значне розширення континентального шельфу, які були задоволені в 2009 р.

Починаючи з 2014 р. геополітична ситуація в Арктичному регіоні зазнала змін у бік зростання напруженості між Заходом та РФ у зв'язку з експансією останньої на територію України. Трансформації міжнародного порядку в Східній Європі спричинили геополітичні зміни і в сусідніх регіонах. Слід зазначити, що в рамках Арктичної ради (АР) окремі країни-учасниці намагалися не допустити розгортання в регіоні конфронтації між НАТО і РФ. У той період в Арктичному регіоні зберігалася геополітична стабільність як спільний інтерес арктичних держав і результат співробітництва між ними (Heininen, 2018, p. 181). Своєрідна стабільність в Арктиці існувала завдяки мирній взаємодії країн регіону попри наявність суперечностей між акторами. Окремі експерти пояснювали винятковість арктичного суспільства спільними інтересами акторів у регіоні, де переважає тенденція до співпраці (Exner-Pirot & Murray, 2017, p. 57). Згідно з такими уявленнями, арктичні держави фактично домовилися між собою про такий регіональний порядок, заснований на правилах і нормах, який має слугувати інтересам усіх сторін, у чому і проявлялася «арктична винятковість» (Exner-Pirot & Murray, 2017, p. 60–61). Вторгнення РФ до України в 2022 р. суттєво вплинуло на геополітичну ситуацію в Арктиці, призвело до різкого скорочення співробітництва в регіоні між Заходом та Росією, зростання міжнародної напруги й поклало край «арктичній винятковості» (Koivurova & Shibata, 2023). «Жорсткі» та принципові суперечності між РФ та Заходом в Арктичному басейні можуть проявитися у вигляді подальшого загострення.

Сучасна РФ претендує на геополітичний статус одного з «полюсів» світу і прагне максимально забезпечити свої інтереси у традиційному для неї (із часів Російської імперії та СРСР) геопросторі – Арктиці. Цей регіон відіграє вельми важливу роль у російських стратегічних планах, особливо в контексті унікального військово-стратегічного, геополітичного та макроекономічного значення для РФ. Арктичний басейн, розташований поряд з узбережжям Росії включно з акваторією ПМШ та континентальним шельфом за межами 200-мильної виключної економічної зони отримав статус «життєво важливого» для РФ району у Світовому океані.

Проявляються прагнення РФ розширити сферу геополітичного впливу в Арктичному басейні та забезпечити свої зростаючі гео економічні інтереси, які пов'язані з використанням природних ресурсів. Відверта мілітаризація Росією Арктики спостерігалася приблизно з 2008–2009 рр., а особливо активно нарощування Росією своєї військової присутності відбувалося в період 2014–2021 рр. Починаючи з 2014 р. західні країни запроваджували санкції проти Росії через її експансію проти України. В Арктичному регіоні відбувалося скорочення обсягів співробітництва між Росією та західними країнами. Натомість мілітаризація регіону суттєво прискорилося (Zamikula, 2016).

Північний військово-морський флот є найбільш потужним із російських флотів. За останні роки були побудовані понад два десятки нових військових суден

різних класів. В Арктичній зоні РФ створила досить потужну систему проти-повітряної оборони, озброєну сучасними ракетними комплексами та оснащену високотехнологічними засобами спостереження. Здійснюється вдосконалення системи комплексного контролю за повітряною, надводною та підводною обстановкою в Арктичній зоні РФ.

Геоекономічний напрям російської геостратегії в Арктиці зумовлений, передусім, природно-ресурсним потенціалом регіону. Протягом останнього десятиліття Росія продовжувала реалізовувати в Арктиці низку геоекономічних проектів. Особливо важлива роль в арктичній геостратегії Росії відводиться забезпеченню повноцінної експлуатації ПМШ саме як національної транспортної комунікації й реалізації відповідних інфраструктурних проектів. ПМШ покликаний стати «стрижнем» для розвитку єдиної Арктичної транспортної системи Росії, транспортним «коридором» світового рівня. За окремими оцінками, відкриття ПМШ (разом із відповідною інфраструктурою) для трансокеанського судноплавства може призвести до формування нової геостратегічної платформи у світовій системі (Keshri, 2018). Найбільший у світі криголамний флот надає Росії можливість реалізовувати в Арктичному регіоні свої стратегічні завдання, як військові, так і економічні, навіть у зимовий період.

Росія нині не володіє достатньо потужним фінансовим та науково-технологічним потенціалом для розширення видобутку нафти та газу в Арктиці, розбудови новітньої інфраструктури. Через санкції, запроваджені проти РФ, провідні західні транснаціональні корпорації ще до 2022 р. вийшли з великих російських арктичних проектів, тому для Росії стало неможливим використання європейських та американських фінансів і новітніх технологій.

КНР нині є основним партнером Росії в Арктиці. Для подальшого розвитку китайської економіки важливе отримання сировинних ресурсів «Російської Арктики». Китайські компанії беруть участь у виробництві та транспортуванні скрапленого природного газу, забезпеченні російських підприємств відповідним устаткуванням, будівництві портових споруд та низці інших проектів на Півночі. Особливо перспективним для КНР вважається «Полярний Шовковий шлях», який призначений для сполучення Китаю з Європою через Північний Льодовитий океан (Grieger, 2018). Влада РФ, звісно, сподівається залучити китайські інвестиції для розбудови інфраструктури ПМШ. Поки що Китай зосереджується на реалізації своїх програм наукових досліджень в Арктиці, освоєнні транспортних шляхів, розвитку економічного співробітництва тощо (China's Arctic Policy, 2018). Проте не підлягає сумніву наявність значно масштабніших стратегічних планів КНР щодо досягнення геоекономічних та геополітичних інтересів у даному регіоні.

Для реалізації своїх цілей Росія прагнула використовувати інститути міжнародної співпраці, особливо АР. Проте головування РФ у цій організації в 2021–2023 рр. виявилось непродуктивним через бойкот Росії іншими країнами-учасницями (після початку російської повномасштабної агресії щодо України). Під час війни суттєво зменшилися можливості Росії щодо подальшого нарощування своєї військової могутності, надходження прямих іноземних інвестицій до неї різко скоротилися, обсяги фінансування російськими суб'єктами економічних проектів в Арктиці також зазнали зменшення. Водночас військово-стратегічні, геополітичні та геоекономічні позиції РФ в Арктичному регіоні залишаються ще досить міцними.

Роль міжнародних організацій у забезпеченні міжнародного порядку в Арктиці варто оцінити як недостатньо дієву. Найбільш авторитетною регіональною організацією вважається АР. Хоча її діяльність виявилася недостатньо ефективною, вона зберігає суттєве значення як легітимна інституція для розгляду та вирішення регіональних проблем. Слід позитивно оцінити низку досягнень АР у налагодженні арктичної системи співробітництва у різних сферах, особливо щодо охорони природи та раціонального використання природних ресурсів, а також у справі захисту інтересів корінних народів Арктики. Саме АР донедавна вважалася такою міжнародною інституцією, яка здатна забезпечувати регіональний режим управління в Арктиці. Реформований режим управління мав бути стабільним та взаємовигідним. Але сучасне протистояння між Росією та Заходом (решта сім країн-учасниць) фактично паралізувало продуктивну діяльність цієї організації. У АР серед її країн-учасниць РФ опинилася сама проти опонентів – західних держав. Уважається можливою консолідація арктичної «сімки», у рамках якої має посилитися співробітництво у різноманітних сферах без російської участі, проте з вірогідним залученням до співпраці неарктичних акторів (Kavanagh, 2024). Найвні нечисленні спільні проекти країн арктичної «сімки» з Росією в рамках АР приречені на подальше згорання.

Діяльність інших регіональних організацій є також важливою, оскільки залучає до вирішення численних проблем (передусім, екологічних) не лише держави, а й недержавних акторів. Так, існують нині досить малоефективні (передусім, через проблеми відносин із Росією) інституції Ради Баренцевого/Євроарктичного регіону та Баренцевої регіональної ради. Досить розгалужена організаційна система Північного форуму, призначена для координації транскордонного співробітництва, також показала свою недостатню ефективність. Участь неарктичних держав та недержавних акторів у роботі регіональних форумів та конференцій у принципі має бути корисною тим, що розвивається діалог, активізується обмін інформацією, формується спільне розуміння проблем та зменшуються перешкоди для співпраці (Steinveg, Rotttem, & Andreeva, 2024). Проте в сучасних умовах регіональної конфронтації продуктивною може бути діяльність лише тих міжнародних структур, до яких не входять РФ та її суб'єкти. Особливо показово, що в Арктичному регіоні нині відсутній інституціональний механізм у сфері безпеки за участі Росії.

ЄС та низка її неарктичних країн-членів виявляють заінтересованість в освоєнні Арктики. ЄС прагне посилити свою присутність у регіоні, віддаючи пріоритет політичним, дипломатичним та економічним засобам. Три держави ЄС (Данія, Фінляндія, Швеція) входять до АР. Запропонована для ЄС стратегія в Арктиці повинна містити: оборонний складник для захисту безпеки; співпрацю з НАТО в питаннях регіональної безпеки; організацію рамкового діалогу «Арктична сімка + ЄС» (без Росії) щодо змін клімату; сприяння створенню інституційного механізму ООН для Арктики (Coilan, 2022). Отже, ЄС фактично заявив про своє прагнення стати потужним актором в Арктиці, розширювати співпрацю в регіоні та за його межами в інтересах усього світу.

Як головний геополітичний суперник Росії в Арктичному регіоні постала НАТО на чолі зі США. За сучасної ситуації значення Арктики для глобальних геополітичних інтересів США суттєво зросло. У геополітичному положенні як РФ, так і США Арктика відіграє унікальну роль, оскільки саме через неї проходять

найкоротші траєкторії польотів стратегічних бомбардувальників чи міжконтинентальних балістичних ракет між обома державами. З-поміж циркумполярних країн лише США має настільки потужні збройні сили, що можуть повноцінно протистояти потенційній військовій експансії Росії. США виявляла готовність забезпечувати свою присутність у регіоні і водночас зменшувати ризики та запобігати «непотрібній ескалації». Американська Національна стратегія для Арктичного регіону від 2022 р. містить чотири провідні напрями: безпека; зміни клімату та захист довкілля; сталий економічний розвиток; міжнародна співпраця та управління (National Strategy for the Arctic Region, 2022).

Нині стрімко зростає концентрація американських військових сил, зокрема повітряних та морських, на території арктичного штату Аляска, заплановано будівництво нових криголамів для забезпечення навігації в Арктичному басейні. США мають максимально враховувати можливості своїх союзників, щоб разом із ними забезпечити геостратегічне «стримування» Росії. У період до повномасштабної російсько-української війни найбільш доцільним для НАТО вважалося діяти в Арктиці «із розважливостю та стриманістю». Альянс демонстрував Росії повноцінну готовність до захисту своїх інтересів і водночас відсутність наступальних планів щодо неї. Сучасна Стратегічна концепція НАТО стверджує, що «стратегічний виклик для Альянсу» виникає на Крайній Півночі у зв'язку з можливістю Росії перешкоджати там силам Альянсу та порушувати свободу судноплавства в Північній Атлантиці (NATO 2022 Strategic Concept). Наголошується на необхідності координувати з ЄС стратегію у сфері захисту колективної безпеки: «ЄС є унікальним і важливим партнером для НАТО» (NATO 2022 Strategic Concept).

Повномасштабна війна РФ проти України спричинила прагнення політичних еліт та переважної більшості населення нейтральних Швеції та Фінляндії захистити свою безпеку шляхом приєднання до НАТО. Фінляндія офіційно набула членство в Альянсі у квітні 2023 р., а Швеція – у березні 2024 р. У результаті геополітична конструкція НАТО в Арктиці стала завершеною. Ефективні «стримування та оборона» повинні забезпечувати стратегічну стабільність в Арктичному регіоні. Утілення на Півночі геополітичної моделі «НАТО versus РФ» створює для Росії численні проблеми.

Військові потенціали арктичних союзників США – Канади, Данії, Норвегії, Фінляндії та Швеції є досить значними (хоча й набагато меншими, ніж американський), вони мають вигідне геополітичне положення та володіють значними економічними ресурсами. Слід урахувати також унікальне геополітичне та комунікаційне значення «невоєнного» союзника – Ісландії.

РФ продовжує зберігати свою присутність на архіпелазі Шпіцберген, котрий належить Норвегії. У 2022–2024 рр. Норвегія стала особливо наполегливо проводити зовнішньополітичний курс на посилення своїх суверенних прав на Свальбард, прилеглий континентальний шельф та біологічні ресурси у районі архіпелагу. Нарощування РФ свого військового потенціалу на Півночі (особливо в Баренцевому морі) оцінюється як актуальна небезпека для норвезького Свальбарду (Østhagen, Svendsen & Bergmann, 2023). Для Норвегії доцільним вважається проведення реалістичної та прагматичної геополітики, поєднувати «стримування» РФ з активізацією політичного діалогу та співпраці, щоб ефективно реалізувати економічні можливості та вирішувати екологічні проблеми в Арктиці (Folland, 2022).

Таким чином, актуалізація воєнної загрози з боку РФ призвела до зміцнення солідарності країн НАТО, спонукала арктичні держави до нарощування в регіоні систем озброєнь для захисту власної воєнно-політичної безпеки. Західні держави попри наявність певних геополітичних та гео економічних суперечностей між ними консолідувалися в протистоянні з Росією. Загалом «колективний» Захід (представлений блоком НАТО) втілює досить ефективну спільну геостратегію «стримування» РФ в Арктиці.

Висновки. Геополітичний порядок трактується як співвідношення сил, розподіл сфер впливу та характер взаємодії геополітичних акторів у певному геопросторі. На сучасний геополітичний порядок в Арктиці великою мірою впливають: устремління циркумполярних держав до розділу Арктичного басейну; наявні територіальні суперечки між ними; проблеми регіональної безпеки у зв'язку з нарощуванням військових потенціалів держав НАТО та Росії; політичне та економічне протистояння між ними. Керівництво РФ реалізовує в Арктиці геостратегію, націлену на розширення сфер свого військового, політичного, економічного та комунікаційного впливу. Саме геополітика РФ зіграла роль головного «спускового механізму» для розгортання сучасного процесу мілітаризації Арктики. Реалізація Росією своїх гео економічних проєктів у регіоні зазнає суттєвих труднощів. Міжнародні організації виявилися неспроможними запобігти геополітичній конфронтації в Арктиці, вжити дієві заходи щодо вирішення нагальних регіональних проблем. Китай прагне долучитися до експлуатації природних ресурсів Арктики та комунікаційних проєктів і тим самим потенційно, здатний поліпшити гео економічні та геополітичні позиції Росії в регіоні. Відбувається консолідація арктичних держав у їхній спільній конфронтації з РФ. Блок НАТО суттєво посилюється внаслідок вступу до нього Фінляндії та Швеції й нарощування державами-членами своїх військових потенціалів. Альянс нині має в регіоні міцну геополітичну структуру і здатний надійно захистити безпеку своїх держав-членів. На найближче майбутнє прогнозується збереження в Арктиці геополітичної моделі конфронтації «НАТО versus РФ». Водночас попри зростання в Арктичному регіоні геополітичної напруги вірогідність воєнного конфлікту між РФ і НАТО оцінюється як невисока.

References [Список використаної літератури]

- China's Arctic Policy. White Paper. January 2018. *The State Council Information Office of the People's Republic of China* [in English]. [China's Arctic Policy. White Paper. *The State Council Information Office of the People's Republic of China*. January 2018. Retrieved from http://english.scio.gov.cn/node_8002680.html]
- Coilan, I. (2022). The EU's geopolitical awakening in the Arctic. *European Policy Centre* [in English]. [Coilan I. The EU's geopolitical awakening in the Arctic. *European Policy Centre*. 2022. Retrieved from <https://www.epc.eu/en/Publications/The-EUs-geopolitical-awakening-in-the-Arctic~47c318>]
- Exner-Pirot, H., & Murray, R. W. (2017). Regional order in the Arctic: Negotiated exceptionalism. *Politik*, 20(3), 47–64 [in English]. [Exner-Pirot H., Murray R. W. Regional order in the Arctic: Negotiated exceptionalism. *Politik*. 2017. Årg. 20, Nr. 3. P. 47–64]
- Folland, M. (2022). Arctic Strategy: Deterrence and Détente. *Journal of Indo-Pacific Affairs, Air University Press* [in English]. [Folland M. Arctic Strategy: Deterrence and Détente. *Journal of Indo-Pacific Affairs, Air University Press*. 2022. Retrieved from <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/3173373/arctic-strategy-deterrence-and-dtente/>]
- Goltsov, A. (2018). *Geopolitical Dimension of the Strategy of the Russian Federation in the post-Soviet space*. Kyiv: CEL. [in Ukrainian]. [Гольцов А. Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі. Київ : ЦУЛ, 2018. 392 с.]

- Grieger, G. (2018). China's Arctic policy. How China aligns rights and interests. *European Parliamentary Research Service* [in English]. [Grieger G. China's Arctic policy. How China aligns rights and interests. *European Parliamentary Research Service*. 2018. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI\(2018\)620231_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI(2018)620231_EN.pdf)]
- Heininen, L. (2018). Arctic Geopolitics from classical to critical approach – importance of immaterial factors. *Geography, Environment, Sustainability*, 11(1), 171–186 [in English]. [Heininen L. Arctic Geopolitics from classical to critical approach – importance of immaterial factors. *Geography, Environment, Sustainability*. 2018. Vol. 11, No. 1. P. 171–186]
- Kavanagh, E. (2024). Arctic governance: An analysis of a treaty-based cooperation hypothesis. *Spanish Yearbook of International Law*, 27, 257–266 [in English]. [Kavanagh E. Arctic governance: An analysis of a treaty-based cooperation hypothesis. *Spanish Yearbook of International Law*. 2024. Issue 27. P. 257–266]
- Keshri, N. (2018). The Arctic region: geopolitical and geostrategic study. *ZENITH International Journal of Multidisciplinary Research*, 8(6), 131–148 [in English]. [Keshri N. The Arctic region: geopolitical and geostrategic study. *ZENITH International Journal of Multidisciplinary Research*. 2018. Vol. 8, Issue 6. P. 131–148]
- Koivurova, T., & Shibata, A. (2023). After Russia's invasion of Ukraine in 2022: Can we still cooperate with Russia in the Arctic? *Polar Record*, 59, 1–9 [in English]. [Koivurova T., Shibata A. After Russia's invasion of Ukraine in 2022: Can we still cooperate with Russia in the Arctic?. 2023. *Polar Record*. Vol. 59. P. 1–9]
- National Strategy for the Arctic Region. 2022. *The White House*. Washington, D.C. October 12 [in English]. [National Strategy for the Arctic Region. *The White House*. Washington, D.C. 2022. October 12. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>]
- NATO 2022 Strategic Concept. NATO. [in English]. [NATO 2022 Strategic Concept. NATO. Retrieved from https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf]
- Østhagen, A., Svendsen, O., & Bergmann, M. (2023). Arctic Geopolitics: The Svalbard Archipelago. *CSIS* [in English]. [Østhagen A., Svendsen O., Bergmann M. Arctic Geopolitics: The Svalbard Archipelago. *CSIS*. 2023. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/arctic-geopolitics-svalbard-archipelago>]
- Steinveg, B., Rottem, S. V., & Andreeva, S. (2024). Soft institutions in Arctic governance – who does what? *Polar Record*, 60, 1–7 [in English]. [Steinveg B., Rottem S. V., Andreeva S. Soft institutions in Arctic governance – who does what?. *Polar Record*. 2024. Vol. 60. P. 1–7]
- Yashna, N. (2015). International legal regime of the Arctic in conditions of geopolitical rivalry of countries in this region. *Bulletin of Dnipropetrovsk University*, 4, 61–65 [in Ukrainian]. [Яшна Н. Міжнародно-правовий режим Арктики в умовах геополітичного суперництва країн у даному регіоні. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. № 4. С. 61–65]
- Young, O. (2012). Building an international regime complex for the Arctic: current status and next steps. *The Polar Journal*, 2(2), 391–407 [in English]. [Young, O. Building an international regime complex for the Arctic: current status and next steps. *The Polar Journal*. 2012. Vol. 2, No. 2. P. 391–407]
- Zamikula, M. (2016). Militarization of the Arctic as a problem of international security. Analytical note. *NISS* [in Ukrainian]. [Замікула М. Мілітаризація Арктики як проблема міжнародної безпеки. Аналітична записка. *НІСД*. 2016. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-12/militar_Arktuku-4c34d.pdf]

Стаття надійшла до редакції 02.09.2024

Goltsov A. G.

Department of Philosophy and International Communication
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
r. 32, Heroiv Oborony Str., 15, Kyiv, 03041, Ukraine

GEOPOLITICAL CONFRONTATION IN THE ARCTIC

Summary

This article is dedicated to the study of the current geopolitical order in the Arctic, the relations between Arctic states, and the processes of geopolitical confrontation in the region. The natural resource potential of the Arctic region is increasingly significant in the global economy. With climate change, the importance of transportation routes in the Arctic Ocean is growing. At the beginning of the 21st century, circumpolar states

began to assert claims to expand the boundaries of their continental shelves. Competition among Arctic states for control over strategic natural resources and prospective transportation routes is intensifying. Regional institutions for international cooperation, particularly the Arctic Council, lack sufficiently effective means to protect regional security, ensure an effective regional regime, and address pressing issues. Russia's geostrategy in the Arctic is aimed at expanding its geopolitical space, increasing up its military capabilities, economic development of Arctic territories, and securing sole exploitation of the Northern Sea Route. China is interested in implementing the 'Polar Silk Road' project and seeks to enhance its role in the economic development of the Arctic. Relations between the RF and other Arctic states sharply deteriorated following Russia's aggression against Ukraine in 2022. NATO states are boosting their military capabilities in the Arctic region and are jointly implementing a geostrategy of 'deterrence' against Russia. NATO's geostrategic positions in the region have significantly strengthened as a result of Finland and Sweden joining the Alliance. Western states are capable of intensifying regional cooperation in political, economic, legal, and other spheres. The contemporary geopolitical order in the Arctic is most accurately reflected in a confrontational model. Geopolitical rivalry and the militarization of the Arctic have led to the disruption of the regional regime.

Key words: Arctic, geopolitical order, militarization, 'deterrence' geostrategy, confrontational model.